

Raffel och trams?

Remissvar Framtidens Filmpolitik Ds 2015:31

Akademin Valand, Göteborgs universitet

"... Filmen innehåller en mängd spänning och mystik och rafflet är mycket skickligt serverat."

DN 1946

"...vad som saknas är en genuint otäck hajfilm. Förhoppningsvis kommer det snart att åtgärdas."

DN 2015

I promemorian Framtidens filmpolitik (Ds 2015:31) skrivs att fokus i det nya stödsystemet ska ligga på kvalitet, förnyelse och tillgänglighet och att staten lämnar det nuvarande filmavtalet år 2017 och tar ett helhetsansvar för den nationella filmpolitiken. Ett nytt marknadsstöd föreslås efter dansk modell som ska få bort de brister som det så kallade automatstödet har haft och som kan ge förbättrade förutsättningar för de som skapar svensk film. Vidare att det här förslaget skapar en ljus framtid för svensk film och att det kan bli den nya bottenplatta som behövs för att bygga ett system som är stabilt över lång tid. Vi på Akademin Valand ser inte riktigt den bilden när vi tar del av regeringens förslag.

Promemorian ger uttryck för en konservativ inställning till begreppet "film" och målet verkar vara skyddandet av en specifik social och ekonomisk struktur vars ursprung finns att hämta i arvet från en "bransch" dominerad av ett intresse för förströelse och byggd på analog teknik. Inställningen till vad som skall betraktas som "film" och hur den skall tillverkas och distribueras och vad som är viktigt att tillvarata och bevara inför framtiden är förlegad hävdar vi. Promemorian har sina referenser i en "bransch" som är förpassad till historia och som nu varken har reell substans eller giltighet i andra sammanhang än diskussionen kring olika statliga eller kommunala stödsystem (jämför dåtidens filmbolag med dagens mediabransch).

Vi på Akademin Valand har valt att sammanfatta vårt remissvar utifrån tre rubriker som vi tycker kan lägga grunden för en sammanhängande politik för användningen av bild på informations- och kommunikationsområdet och som tar det samhällsansvar som det anstår ett demokratiskt samhälle.

1. AUTONOMI
2. KULTURPRODUKTION
3. BILDNING

AUTONOMI

”Långt viktigare än att isolera enskilda media eller branscher är det att utforma en sammanhängande informations- och kommunikationspolitik, en ny mediapolitik. Den skulle redan tidigare haft en uppgift att fylla. Genom den nya kommunikationsteknologin har angelägenhetsgraden stigit till nära nog nödvändighet. Såvida vi inte föredrar att en dag om fem, tio, femton eller tjugo år vakna, upptäcka en miljö med vilken vi vantrivs, och fråga oss själva hur detta har kunnat ske, varför ingen förstod vad som höll på att hända, varför samhället alltid ingriper för sent.”

Harry Schein, 1972

I promemorian står: ”Stiftelsen Svenska Filminstitutet ska även i framtiden ha ansvar för den statliga filmpolitiken och fördela de statliga filmpolitiska stöden. Detaljregleringen ska så långt möjligt vara begränsad, till förmån för ett större handlingsutrymme för Filminstitutet att, efter samråd med branschens aktörer och inom ramen för inriktningsbeslut och förordning besluta om stödets utformning.”

Ska samma institution vara granskande och verkställande?

Vi föreslår:

Skapandet av en autonom institution med ansvar för utvecklingen juridiskt, kulturellt, näringspolitiskt och utbildningsmässigt för bildområdet. Svenska Filminstitutet kan tänkas vara embryot om verksamheten befrias från uppdragen att verkställa utdelandet av ekonomiska stöd och istället får en granskande och mer uttalat forskande roll.

Institutionens verksamhet bör vara skyddad i grundlagen och inte möjlig att påverka kortsiktigt med politisk retorik, vare sig ekonomiskt eller innehållsmässigt.

KULTURPRODUKTION

”... Det är filmen som en del av kulturområdet som ska stödjas, inte en viss branschstruktur.”

Ur SOU 1973:53, ”Samhället och filmen”, 1973

Som promemorian påstår är detta en expansiv bransch, vilket borde betyda nyheter och nyskapande – inte nytillverkning efter föråldrade melodramatiska mallar utan nya gestaltningsförsök som kräver nya former. Detta kräver i sin tur nya distributionssätt och nya föreställningsformer och därmed nya kunskaper och insikter, vilket i sin tur medför att behoven av lärande och utbildning måste uppdateras. Det innebär en utveckling där digital teknik bidrar med helt andra möjligheter än vad den analoga kunde erbjuda. Tyvärr ser promemorian inte dessa alternativ fullt ut, utan tenderar att betrakta det digitala som en förlängning av den analoga tekniken. Det innebär ett värnande om ”en viss bransch” och inte om ”filmkonsten” (se citat ovan från SOU 1973:53).

Bevarandet av format, strukturer och institutioner framväxta ur en analog teknik med dess möjligheter och begränsningar synes stå i centrum för promemorian, inte de nya möjligheter och lösningar på problem som den digitala tekniken erbjuder för utvecklandet av användningen av bild för medborgare och samhälle.

En produktionsverksamhet med ambition att tillverka produkter med höga krav på konstnärlighet och kulturell kvalitet måste kunna stå fri från andra hänsyn än det egna innehållet. Det kan den bara göra om det existerar substantiellt starka verksamheter som har kraften att ta egna produktionsbeslut och agera oberoende av distributions- och visningshänsyn, som ju ofta dikteras av en konventionell och bevarande inställning. Man "vet" vad som fungerade bra och strävar efter att upprepa. Innovationer och nytänkande ses med misstänksamhet och betraktas ofta som hot. Det vittnar inte minst den traditionella filmhistorien om (jämför kapitel 15 i SOU 1973:53: *I gamla fotspår*).

Ett handlingsprogram som gör anspråk på att bli den nya bottenplatta som behövs för att bygga ett system som är stabilt över lång tid och som skulle skapa en ljus framtid för svensk "film" fordrar åtgärder av en annan kaliber än de som promemorian föreslår.

Synsätten kring vad en god ekonomi inom området innebär måste bearbetas och moderniseras. Kalkylerna vad gäller lönsamhet inom kulturproduktion måste analyseras och uppdateras. Kulturproduktion kan i många fall ha en mycket lång exploateringspotential. Inte ett år utan snarare 40-50 år eller t.o.m. i många fall evig (jämför t.ex. SVT:s Öppna arkiv eller programtablån med eftermiddagsvisningar av äldre långfilm eller dokumentärer från världskrigen, och SFI:s och KB:s uppdrag att renovera och bevara). Publikstatistiken måste vidgas och mäta fler områden och behov än sålda biobiljetter och tittarsiffror från mediebolagen. Behoven på det ekonomiska området är av den storleksordningen att bidragsformer inte räcker, det måste till andra initiativ, t.ex. skapandet av lånegarantier och bättre kreditmöjligheter för de som producerar.

En rättvis politik på området värnar om rättighetsinnehavarnas och tillverkarnas möjlighet att få ut en rimlig ersättning för sitt arbete och sina produkter, dvs att det existerar rimliga villkor och förhållanden mellan produktion, distribution och visning. De monopolliknande förhållanden som nuvarande politik har åstadkommit, där biobransch, tv-bolag (inkl. SVT) och stödsystem lever i symbios, måste brytas och reformeras. Produktions-, distributions- och visningsintressen måste vara frikopplade från varandra för att monopol och konkurrenshämmande åtgärder skall kunna undvikas i ett för det demokratiska samhället så viktigt område. Det handlar om hur vi reellt arbetar med möjligheterna att synliggöra vår existens, det handlar om hur vi hanterar möjligheten till yttrandefrihet, det handlar om vilka erfarenheter vi vill reproducera.

Vi föreslår:

Upprättande av ökade ekonomiska möjligheter för produktionsbolagen, t.ex förändrade kredit- och lånevillkor så att produktionsbolagen kan förbättra sina möjligheter att vara beslutsfattande och behålla rättigheterna. Inse att bilder inte alltid kan betraktas som en färskvara. Att vara oberoende kulturproducent utan att ha ekonomiska resurser att kunna säga nej är olyckligt, liksom kommittébeslut i konstnärliga sammanhang. Yttrandefriheten kräver tydlighet. Det gäller inte minst inom bildområdet.

Genomlysning av ekonomin inom distributions- och visningsområdena. Är ersättningsnivåerna rimligt fördelade mellan produktion, distribution och visning?

Råder en fri prissättning enligt god sed på en fri marknad eller är nivåerna påverkade av stora monopol och även statligt inflytande?

BILDNING

”Ett mycket effektivt sätt att påverka någon är att utsätta personen för bilder, eftersom hjärnan lätt anpassar uppfattningen av verkligheten utifrån vad den ser. Synen har en tendens att dominera över andra sinnessystem hos människan.”

Mats Lekander, professor i klinisk neurovetenskap vid Karolinska institutet

”De rörliga bildernas tekniker utgör själva förutsättningen för vår verklighetsuppfattning, eftersom vår erinring i så hög grad är formad av medierade händelser att det inte längre existerar några absoluta skiljelinjer i minnet mellan egna upplevelser och vad man sett på TV eller bio. [...] erinringen av händelser där vi aldrig har närvarit men som vi fått förmedlade medialt, utgör största delen av våra minnen.”

Bernard Stiegler, filosof och professor vid University of London

På regeringens webbplats om mänskliga rättigheter finns följande text under ”rätten till utbildning”: *”Den som kan läsa, skriva och räkna kan ta till sig olika typer av information och själv bilda sig en uppfattning”.*

Det måste vara en självklarhet att bilden också ska ingå i den rättigheten. Förmågan att filma och kommunicera med bild och med det också kunna avläsa och kritiskt förhålla sig till bilder är idag en kompetens så väsentlig i vårt samhälle att den ska vara en del av grunden som ges i skolan. Om vi menar allvar med jämlikhet, jämställdhet och hållbar utveckling så är det där det börjar.

I promemorian Framtidens filmpolitik, Ds 2015:31 står att ett av de prioriterade områdena är ”Barns och ungas kunskap om film och rörlig bild och deras eget skapande”. Men då fokus i promemorian ligger på filmproduktion som en stark exportvara hamnar vi snabbt i ”utveckling av talanger och kompetens i filmbranschen” när vi pratar om barn och unga.

Det finns en risk för att fokus blir på pyramidens topp utan att tänka att för att skörda måste vi också så och odla. Så låt oss vända på pyramiden. För att kunna prata om en fördjupning och en spets inom filmproduktion måste vi först lägga en grund. Vem ska ansvara för barns och ungas kunskap om film och rörlig bild och deras eget skapande? Vad är det för kunskap som ska förmedlas till de unga?

Om vi erövrar kameran redan som barn, förstår hur den fungerar, och genom att titta på och samtala kring de bilder vi själva och andra tar så blir vi också skickliga i att avläsa de bilder vi möter. Genom det kan vi också komma åt det osynliga i bilden – syftet och därmed etiken som är kopplad till var vi placerar vår kamera.

Med kunskap om bilden utvecklar vi också ansvaret för vilka bilder vi väljer att visa då vi vet att bilder påverkar våra beteenden. Det handlar om bildning på området eftersom det är en demokratisk fråga om människor ska ges möjlighet att uttrycka sig och kunna ges redskap att kommunicera och därmed delta i samhället i dag. Det

kommer att lägga en grund för att odla framtidens medborgare, dess filmare och publik. Risken, om inte detta görs, är att det blir en likriktning av uttryck och likriktning av de bilder av tillvaron som tillgängliggörs.

Vi föreslår:

Kameran behöver introduceras redan i förskoleåldern för att sedan finnas som ett självklart lärandeverktyg under grundskolan som ska in i alla ämnen på samma sätt som pennan, pappret och datorn. Att filma och ta bilder borde som pedagogisk metod likställas med att läsa och skriva.

Vi på Akademin Valand har arbetat fram en praktik och pedagogik på området och vi ställer gärna vår kompetens till förfogande i formulerandet av den nya filmpolitiken respektive utbildningspolitiken.

Akademin Valand, genom Klara Björk, enhetschef för Film

Medarbetare vid enheten film Akademin Valand: Gustav Annerblom filmare och adjunkt, Kalle Boman producent och professor, Klara Björk producent och enhetschef film, Axel Danielson filmare och adjunkt, Patrik Eriksson doktorand filmisk gestaltning, Lena Lind Brynstedt adjunkt, Anna Linder forskare, Samuel Malm tekniker, Minna Panas grundskollärare och adjunkt, Dan Sandkvist fotograf och lektor, Martin Sjögren filmare och adjunkt, Hanna Sköld filmare och amanuens, Tommy Spaanheden filmare och adjunkt, Linda Sternö filmare och lektor, Cecilia Torquato filmare och adjunkt, Ruben Östlund filmare och professor.

Referenslista:

SOU 1973:53 Samhället och filmen. Slutbetänkande 4.

Inför en ny mediapolitik. Kabeltelevision – bildskval eller kommunikation.
Harry Schein 1972